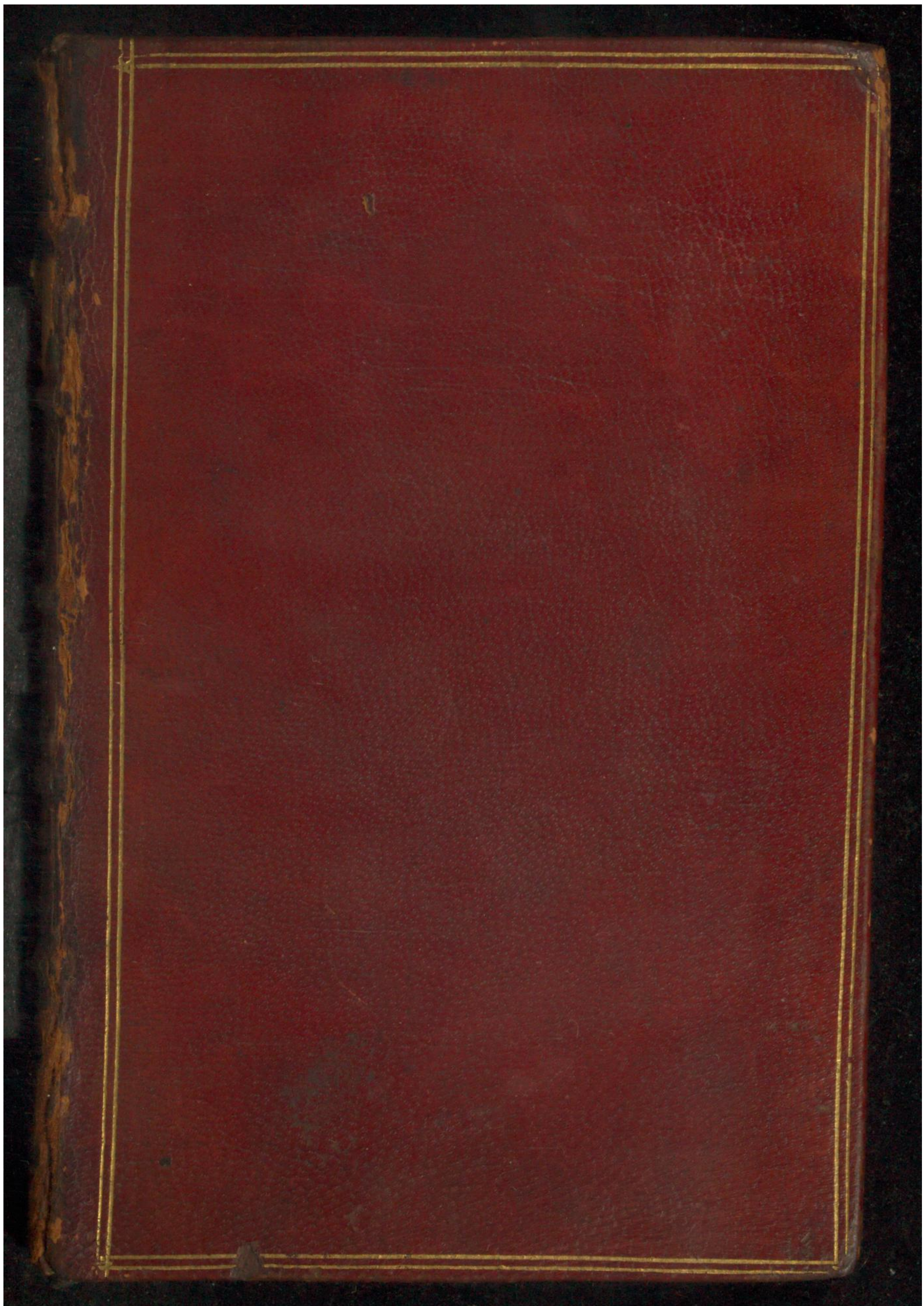
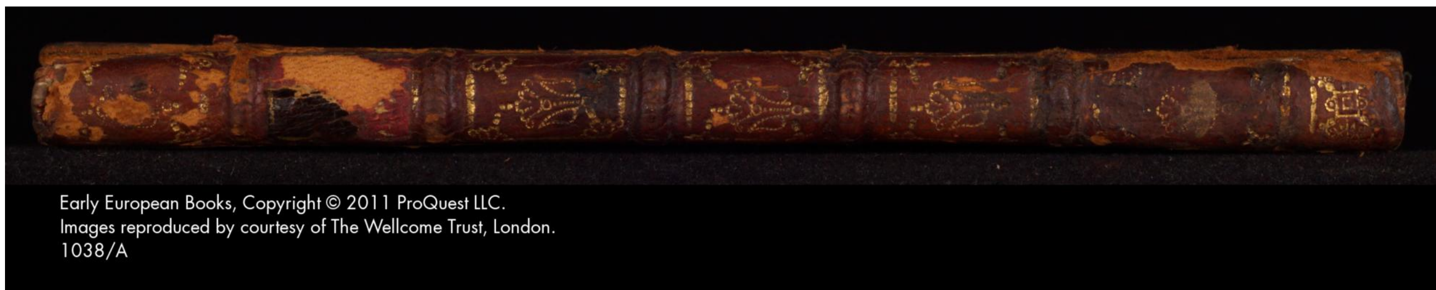
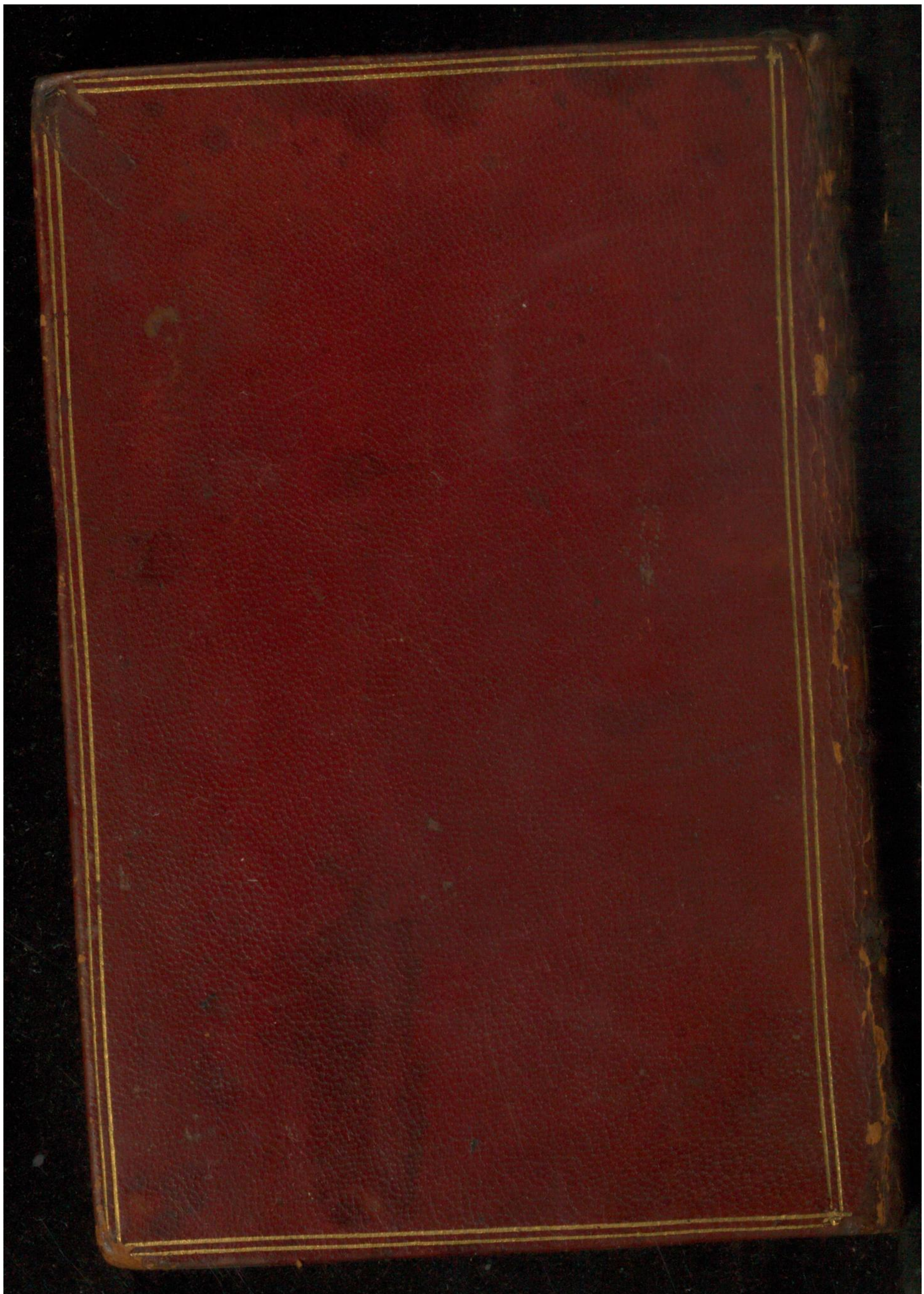

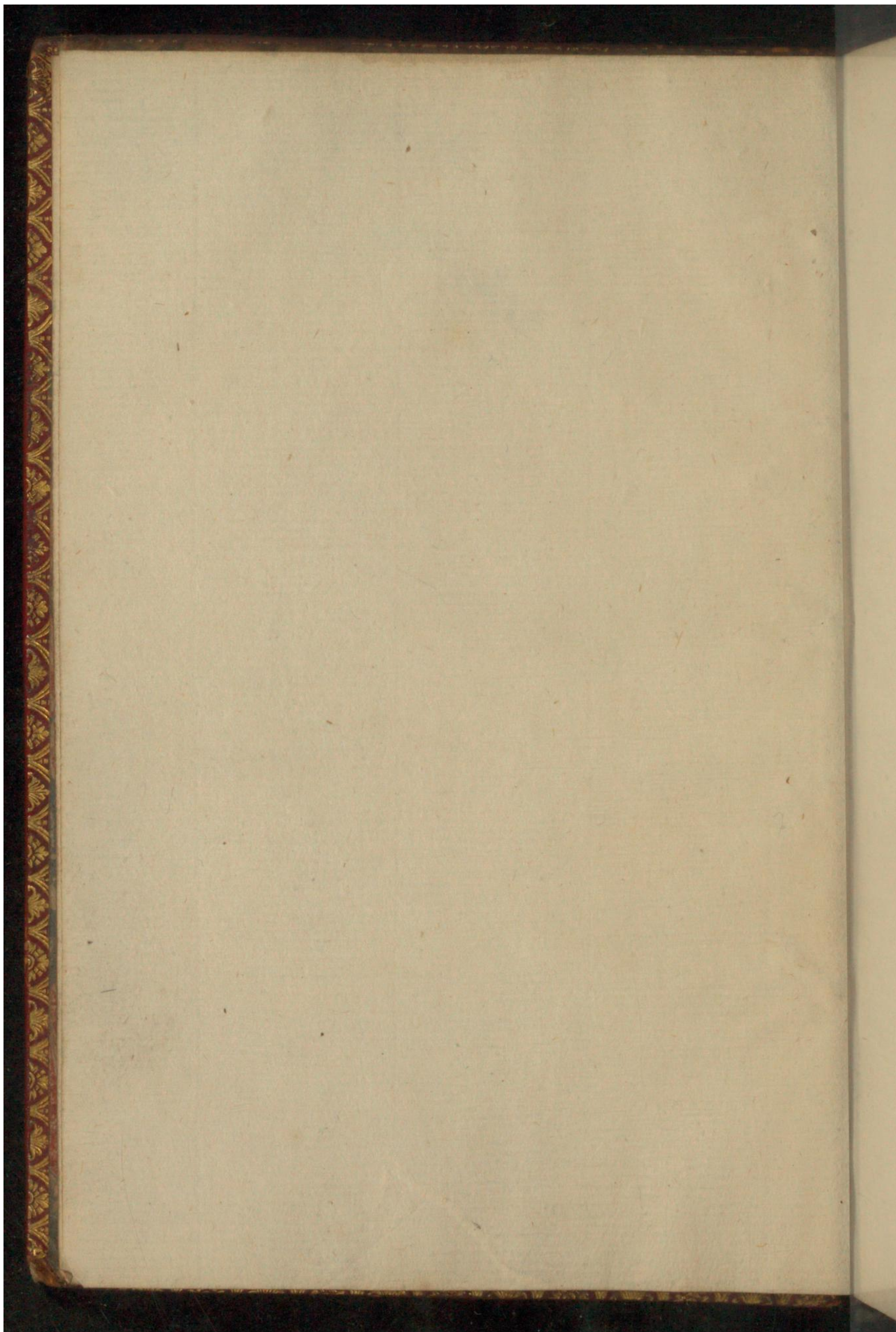

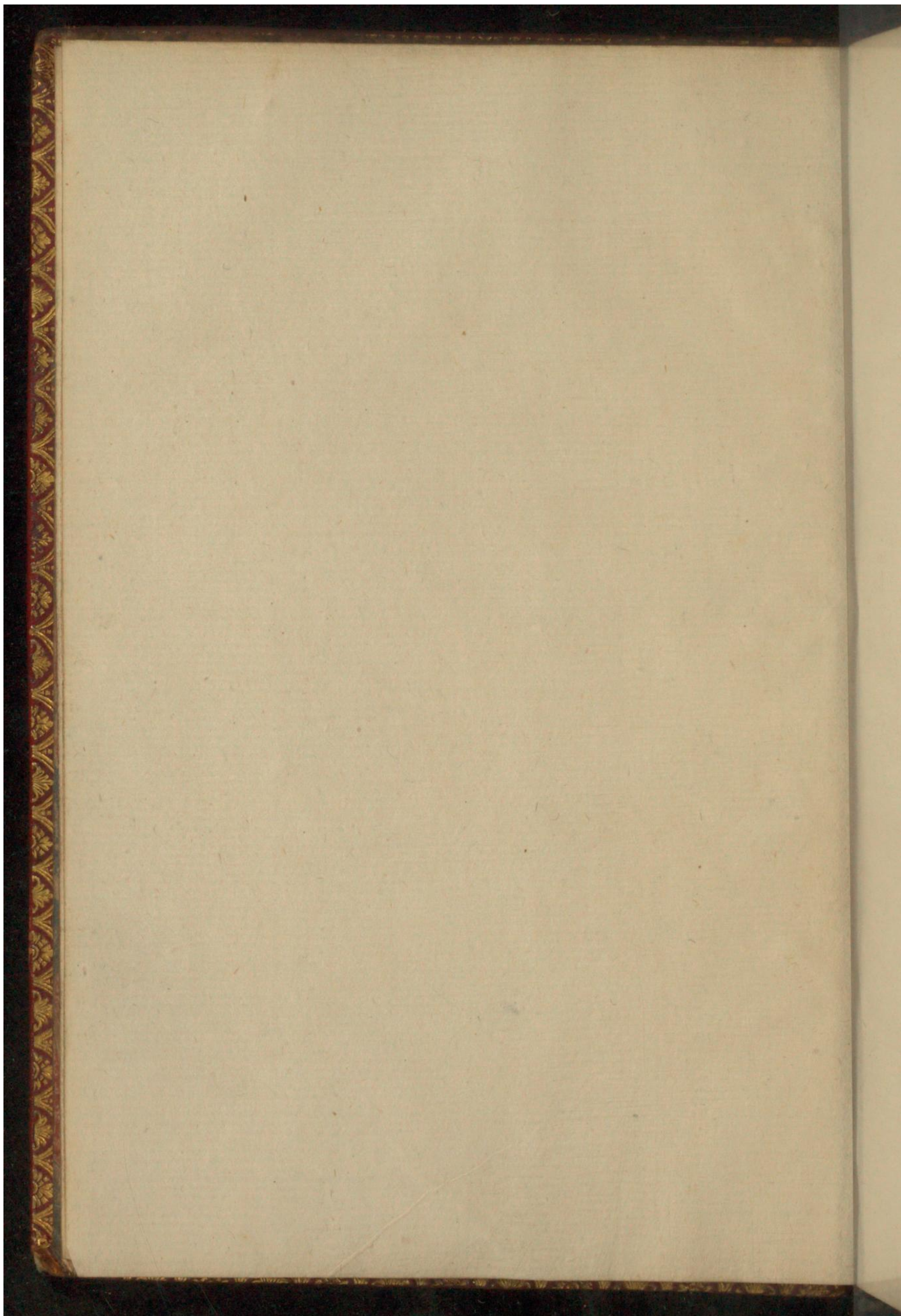

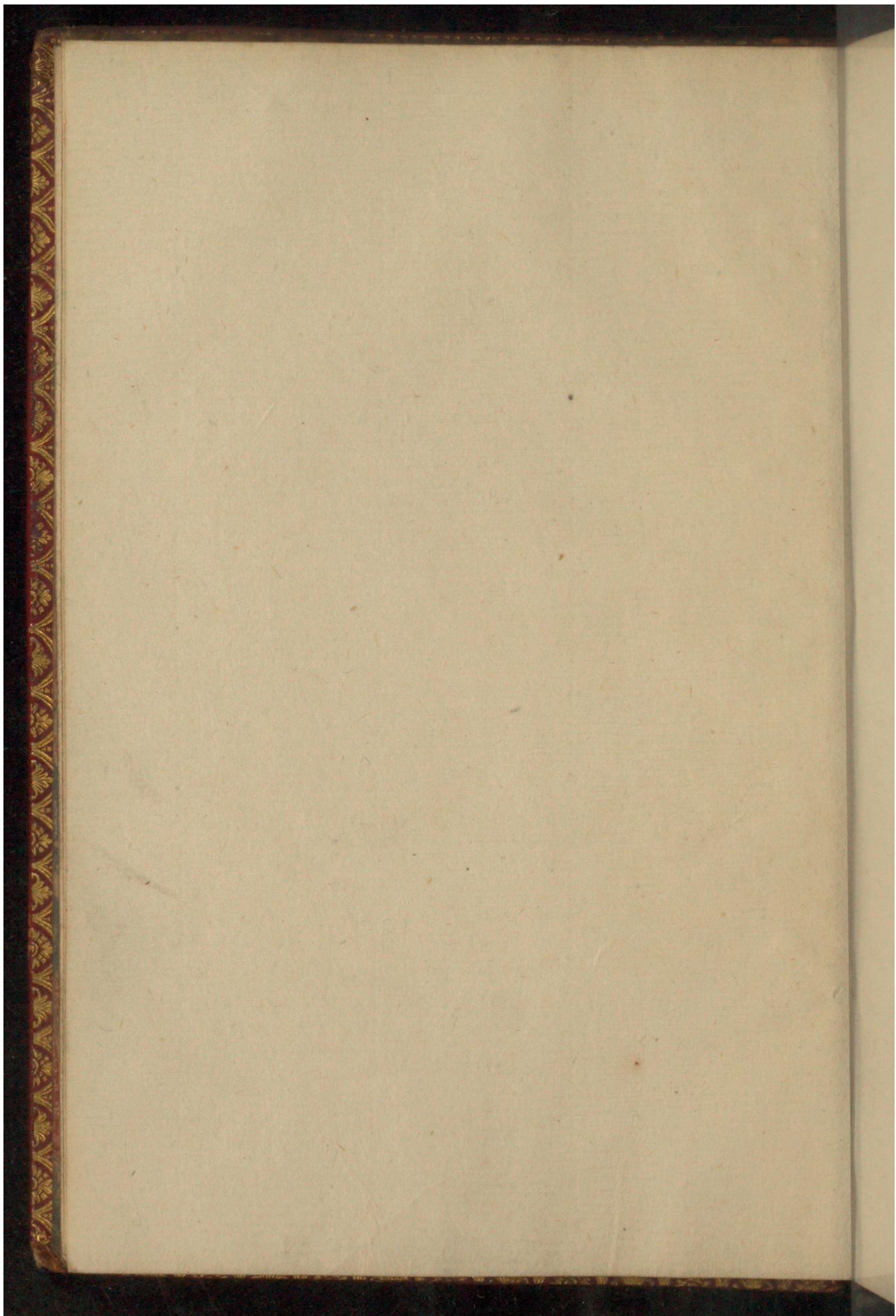

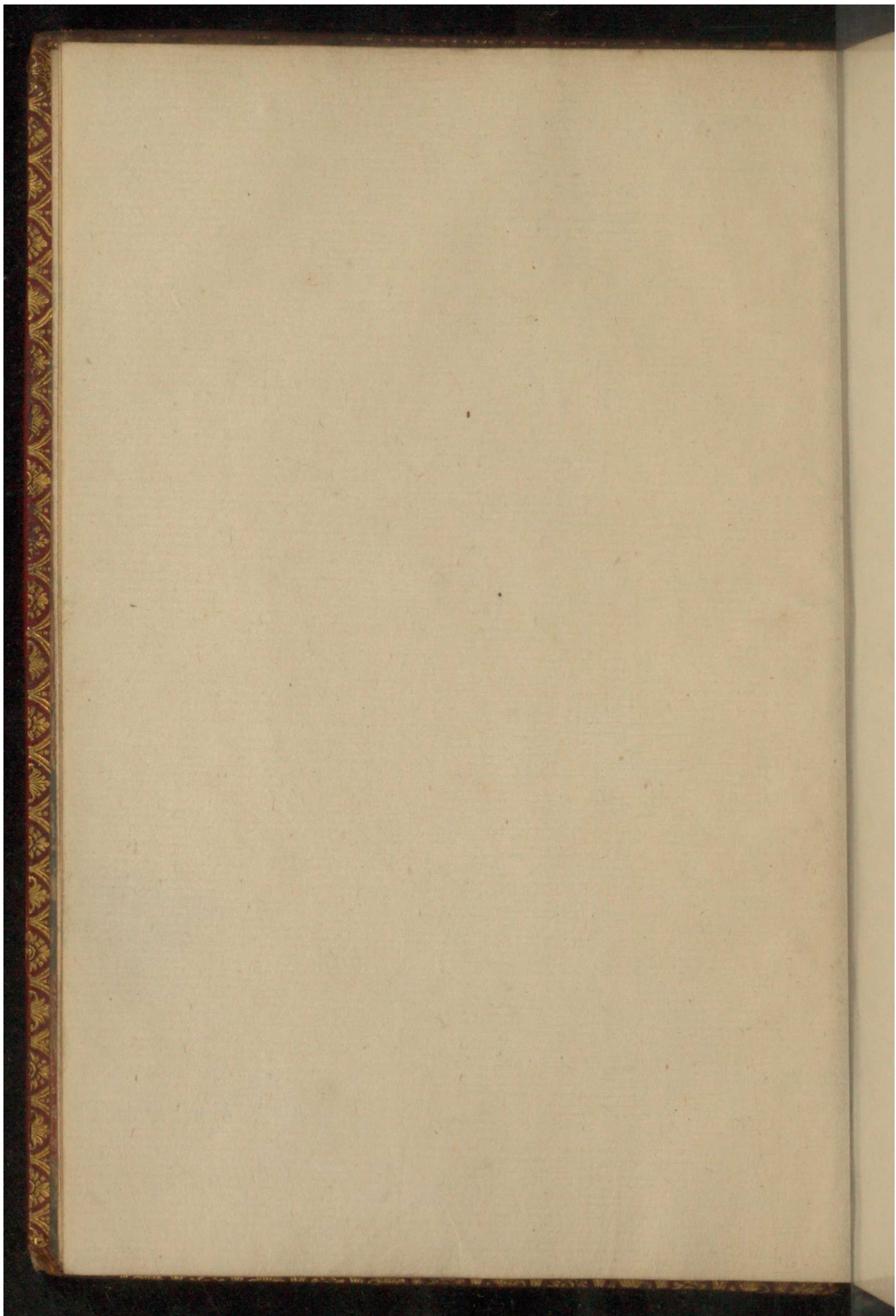

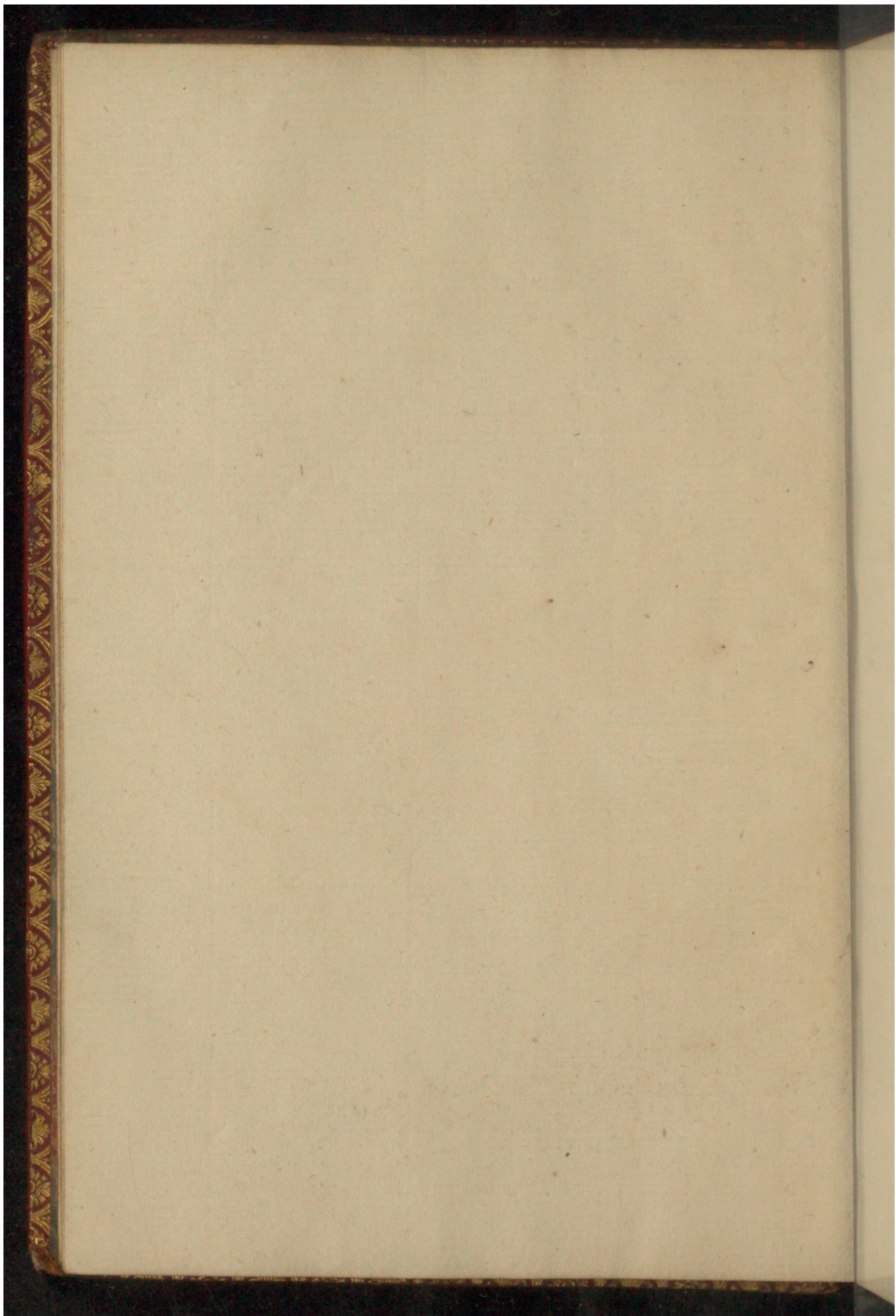

DE BALNEORVM VTILITATE CVM AD

sanitatem tuendam, tum ad morbos curandos, Dialogus ex Hippocrate, Galeno, cæterisq; medicorum peritißimus decerptus, & nunc primũ æditus.

Autore Ioanne Franc. Branchaleone Neopol.

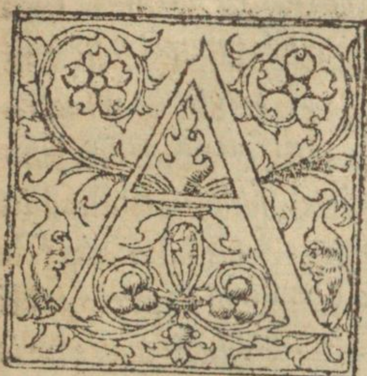
PARISIIS.
Ex officina Christiani Wecheli, sub scuto Basiliensi, in uico Iacobæo. Anno M. D. XXXVI.

S. D. N. PAVLO. III.
PONT. OPT. MAX. IO.
Franciscus Branchaleo S.

Remens BEATISSIME PATER, ad pedes tuos libellus hic uenit quē enim non deterrerēt eruditio multiplex, acerrimumq́; iudicium tuū? Animant simplicitas ac amor, quibus hæc tibi ut uniuersæ Christianæ reipublicæ, pro nostrarum uirium tenuitate consuleremus, meditati sumus. quid enim aliud iustus sanctusq́; pontifex, quàm totius orbis salus atq; felicitas? Audacem facit pietas: quæ summo imperio, sublimitate ingenij, doctrina rara non est minor. quæ pluris facit qui purū deuotumq́; animum obtulerit, quàm qui meditatum cecinerit carmen, aut ἑκατόμβην aris admouerit. Eam rogatam uolumus, si aliquando sub cœlo quod Diuina prouidentia tuis humeris quamuis senilibus herculeis tamen, imposuit, respirare contigerit, has nostras (ni fallor) non inutiles nugas legere ne dedignetur. & magnæ mercedis loco fuerit, si quid in illis repies quod ad tuendā nobis uitam tuā spectet, illud haurias: morbosq́; senectæ atq; curarum filios eminus arceas. Vale. Romæ nono Kalendas Septembris, anno à partu Virginis. M. D. XXXV.

PERSONAE
DIALOGI BRANCHALEO, Diaulus, Sobarus, Illus. MARTINVS à Portugallia.

Vdita PAVLI III. cum doctrina tum sanctitate, Romam uenimus, eo consilio, ut uiso protinus reuerteremur Neapolim. forté fortuna Reuerẽdißimus ac illustrißimus Martinus à Portugallia tunc æger erat. Eum accersiti uisimus: aßistebant tres medici concertantes de ualetudine illius uiri, ac ijs quæ ad morbum pellendum spectabant. Ingredientes & eo qua decet reuerentia salutato (est enim ultra illas dignitates, Regis Lusitanorum nepos, & apud Pontificẽ Legatus) iußi sedere, grauiter tulimus eum non nouisse sanum. maior enim indiciorum pars mutatur in ægro, quæ ad temperamenti cognitionem nos ducunt. Vtcunq; ea colligo, quæ firma permanent: secedo in angulum, domesticos quosdam atq; familiarem medicum sciscitor, nunquid sanitatis tempore caleat ultra communem gradum? caro lenis an aspera, pinguis macer ue, albus uel ruber: quibus facile qualitatibus afficeretur, quibus deniq; delectaretur? num impiger ac celer,

In limine ipso temperiã uestigat.

Temperamenti notæ

an iners ac deses? qualis uox? quis pulsus tenor? qualia queue corporis excrementa? praecipue tamen candide & ingenue referrent suos mores. una fuit omnium uox, auream quandam in ijs omnibus exprimere mediocritatem. Omnem uictus rationem percunctor. diem natalem ac horam ijs quae seruaueram signa adijcio: corpus medium inter glabrum & hirtum, rusum pilum, hormonicam membrorum symmetriam, hilarem ac iucundam faciem, & (ut Lucianus ait) comicam, exertas uenas latioresq;, perspicax ingenium, fidelißimam memoriam, mores sanctißimos. Iis recordati astantes addiderunt colorem ex albo roseoq; temperatum. Comperio denique dominum geniturae Iouem. Hisce sic uestigatis atque in unum redactis, ideam temperatißimi corporis, Galenicam illam Policleti statuam inter Lusitanos (qui principium incolunt quinti climatis) formo animo. ad hanc proxime accedere descriptam temperiem uideo, labi pauxillum ad calidam ac humidam: accidenter tamen, & (ut Galenus ait) natura acquisita ad flegmaticam. Quem enim hisce scopulis non illiderent nocturna diurnaq; studia? perpetuae cogitationes abditarum literarum, et praecipue reconditae ac mysticae Theologiae, cui se ab ineunte aetate emancipauit? Etenim quemamodum umbra corpus, lux solem, sic literatos uiros uentriculi imbecillitas, capitis fluores, pituita, atráque bilis comitantur. Proinde podagra atq; calculo annis superioribus laborasse commemorabant. Iuxta igitur suae craseos rationem

Dies natalis.

Signa quae nõ mutãtur

Qui modus sit cognoscẽdae singularis cõplexionis.

Natura duplex, propria & acquisita.

Literatorũ morbi.

Signa aegra cognoscicollata sanis.

rationem, signa imaginatus sana, ætatis & aliorum, paßim ad morbi cognitionem, eiusq; magnitudinis atque causarum omnium descendimus: quot antea dies febris corripuisset interrogamus, & reliqua, per ordinem. responderunt nouem, hora undeuigesima: præcedentibus oscitationibus, pandiculationibus, dorsiq; acri punctura, nausea quadam ac uomitu flaui succi, saporis amari, paulo post calor aggreditur, uniuersum corpus occupat. Ecce sitis, linguæ ariditas, uigiliæ, acuta cephalalgia, pulsus uelox ac magnus, rubrum mediocriterq; tenue lotium: astringitur aluus, intenditur calor, æstuat, hinc inde se iactat: dolent renes, oculi, genæq; rubent: calor tangenti primo occursu mordax, perseuerante manu quasi uictus cedens. Hora noctis prima sudare incipit, febris decrescere, quinta sextáue calore soluitur. Tempus erat uernum, non procul ab æstate. erat enim sol in uigesimotertio Geminorum gradu, luna in 13. Leonis, nec procul quartus lunæ aspectus. Totaq; uictus ratio subtilem producere sãguinem aptißima, qui putrescens continuò in flauam bilem conuertitur: mixtamq; sanguini & pituitã quam nominant dulcem; ex quibus comburente calore, occasione data, sæpe salsum flegma sanguini admiscebatur: plerunq; spurium genus coleræ, quam uitellinam aliqui nuncupãt, coalescebat. Prudẽtes ac periti medici tepescẽte febre spiritus ptisanæ cremore recreant, ordeaceáq; aqua adhuc calentia uiscera refrigerant: mane horis antelucanis potionẽ (scyrupum uocãt) propinãt

Signa ægra arguentia tertianã, notham ac periodicam.

A re non naturali.

 molli

molli clystere ducunt aluum, paneq; loto cibant. Inuadit febris serius quàm pridie irrepserat, fuitq; remissior: tertio citius irruit, & acrius afflixit: uictum medici tenuißimum seruarunt; sequenti die (qui quartus erat) uenis turgētibus, coctionisq; signis uisis, incisa basilica sanguinē mitti iubent, scyrupos iterant. Octauo ex cathartico (quod receperat de more, māna, reubarbarum, triferam quam dicunt persicam, pharmacum solutiuum ex prunis, idq; quod ex rosis) aluum deijciunt. excreuitq; diuersorum humorum nonnihil. Ventriculus adeo deiectus est, ut attagenem aut perdicem audiēs nausearet ac uomeret. Calor auctus est, nec dimisit amplius: flammeum apparuit lotium, omnia symptomata intensiora. Horum factus certior, obseruo illo die naturæ motum, animaduerto proritādo sudori intētam esse, cutisq; obstructionem insigniter reluctari. His omnibus diligēter perpēsis, ac rite memoriæ seruatis, nūtiari medicis iubeo, ut mane cōueniremus. adueniūt. Antistes, ut est φιλοσοφώτατος imperat in cōspectu suo disseri, nō oblitus miserabilis illius inscriptionis, Turba medicorum perij. Erant tres illi medici natu maiores, barba cana, aspectuq; reuerendi, apud uulgum nō postremæ claßis, purpurati, anulati, aurum ructantes, & smaragdos. eorum mores, ut postea compertum habui, maxime diuersi. Iccirco non patiens ego actorum rationem reddi, summam earum rerum, quæ ad officium meum magis necessariæ uidebantur, perstrinxi. orationisque exitus fuit, potabilis aquæ temperato bal

Venæ sectio

Inepta cōgeries & perniciosa,

Damna ex insalubri medicamine

Tres medicorū formæ

Occasio dialogi.

neo

balneo, mane proximo abluendum esse, & ni rigeret, iterandum sequenti die, camemelino oleo aut anetino spinam perungendam, interim pastillos ex seminibus diureticis, & scyrupos, si uoluerint, propinarent. Vbi finem fecimus, cœpit unus ex illis ridere, cui Diaulo nomen erat: arrisit alter Sobarus. Eusebius, qui tertius erat, nec laudabat, nec damnabat. Tum Diaulus illotis manibus, perfricata fronte, priusquam conceperit, pariens, quid hoc portenti est, quod in medium adfers iuuenis? Quæ noua remedia? fortaßis recordatus es piscinæ illius, cuius meminit euangelium, qua agitata ab angelo, qui primus inijciebatur, conualescebat. sed reiectis iocis caue deinde isthæc commemores, quæ nemo laudauit unquam, quibus nemo utitur. Sobarus. Turpe est de huiusmodi reuer ba facere, ordinemus quid debet comedere hoc mane, & ordinemus scyrupum, & relinquamus istas philaterias scholaribus. fortaßis latinissare uolumus: morbi curantur medicinis, non eloquentia (· hisce enim emblematis tota erat distincta oratio, hisce uernabat flosculis) fortaßis uolumus iterum componere artem medicinæ.

Dulcis aquæ balneo esse lauandum.

BRAN. Simplicißimè & candidißime (uenerande senex, ac probe) loquutus sum, & si præsciuissem uos tam iniquo animo hæc ferre, ne hiscere quidem fuissem ausus. Putabam libere quod senseram, exprimere posse. me non reclamante excandescitis. Rogo quicquid dixi boni consulatis. loquentis uoluntatem, non opinionem perpendite. Eusebius tunc, qui

tertius erat, Absit, ut candorem tibi ac pietatem uitio uertam, si talis esset sententia, qualis animus, continuò me subscribere uidisses, sed cum de huiusmodi re ambigam, alterutram partem, nec damno, nec affirmo. Hoc balneorum genus huius æui (quos nouerim) medici arcuere omnes. Contra communem usum operari periculosum est. Nec me præterit, nonnulla quò cõmuniora, cò esse peiora, idque sæpe melius esse, quod à paucis probatur. Vtcunque Branchaleo caue, ne dum cælum colis, terram amittas. negocium sibi facessit, qui alijs refragatur. Iam scis uetus adagium, obsequium amicos, ueritas odium parit. Verũ si perstas in eadem sentẽtia, utrinq; in medium rationes adducantur, & si dilutis nostris, tuæ efficatiores erunt, expeditis pedibus me in tuam sententiam currere uidebis, herbamque porrigere. ANT. Video uos paratos ad pugnam, gaudeo, modo ne descendatis ad arma. Res est seria, iocis non est opus, non scommatis, non pusillanimitate. Aristotelia quiescere quiete, mori Platonica morte eum oportet, cui ueritas cordi est. Absint nugæ, supercilium, arrogantia, sint procul ambitio & auaritia, & si qua est alia teredo, quæ medicorum, in maximam nostram calamitatem, rodere animos soleat. Laudo Eusebij sententiam, uerum cum tãta nunc non urgeat necessitas, hora nanque aduenit capiendi cibi, placeat uobis (uiri eruditi ac mei amantissimi) huiusmodi disputationem in crastinum differre diem. tum exoriente sole aut more peri=

Modestus ac pius medicus.

Disputandi formula.

Patetico

patetico deambulando, aut Academico sedendo medi tati, disserere pulcherrime poteritis. Nõ deest hic mol lis & frigida gestatio, pictura admirabili, conspicua, & uice Platani illius apud Platonem, citriorum re= dolentium sylua, quæ ab æstuantis solis iniuria ad= serere poterit (habitat enim Ghisianas ædes trans Ty berim ad fluminis ripam, quibus Romæ admira= biliores nullæ) delectabunt & horti mira florum suauitate fragrantes, topiario opere spectabiles. Au= res suauissimo garritu mulcebunt aues, & nos da= bimus operam, ut lingua etiam ac palatum conque= ri non possint, nec labor, pro tenuitate nostra e= rit irritus. Hæc ipse. Nos iussa capescimus, re= uertimur mane, spectamus lotium, pulsus numeros scrutamur, nonnulla indagamus. Hoc officio fun= cti in coronam sedimus, mihique ueluti natu minori loquendi prouincia demandatur. Rogauimus tum, ipsi obijcerent prius quicquid aduersus opinionem meam argumentorum possent, ne frustra tempus re= petendo tereretur. DIA. Paucissimis me expediã. à me dicorum consuetudine ne latum unguem discedere uo lo. Balnea non sunt in usu', ego nolo esse author, scy rupus ex radicibus mihi exhibẽdus uidetur, et electu ariũ ex seminibus cõmunibus frigidis, et si necessũ erit post quartũdecimũ, soluere aluum, ex pharmaco dia prunis, rosaceo, reubarbaro, et reliqs. Sobar. Ego assti pulor opiniõi domini Dauli. Ant. Iã uidetes Eusebi et Brãcha, in uos duos omniũ oculos eẽ cõuersos, ppe= tium

Aedes & horti admi rabiles.

Prima dia= uioratiodã edim balna um.

tuum silentium huic controuersiæ hodie imponendũ est, rogo tam arduam ac utilem quæstionem (ut uester mos est) scilicet non illotis manibus tractate, paucioribus quoadfieri potest, citra tamen obscuritatem, rem absoluite, reiectis fucis, bracteis, cincinnis disserite. scopus sit ueritatis inuentio, et salus languentis. EVSE. Enitar pro uirili tibi morem gerere, si quo tamen in loco lapsus fuero, ignorantiæ ascribito non uoluntati. dixit, ac fixis terræ oculis cogitabundus aliquantisper permansit; deinde mira gestuum omnium compositione, doctus Eusebius hãc habuit orationem. Si amicitiæ causa ueritatis leges, quibus quotus quisque est, parére in primis debet, uiolari citra notam possent, si priuatum munus publico præponendum esset, unius tui gratia (amice Branchaleo) & ueritatis hostis euaderem, & commune bonum ne pili quidem facerem. Verum cum officium nostrum sit ueritati adesse perpetuò, intrepideq; pro ea digladiari, omnibus deniq; posthabitis uitæ ægri presto esse, & præsertim huius, cui (quod procul hinc sit) siquid sinistri accideret, ob eius maximas uirtutes, aliasq; dotes corporis, atque fortunæ munera, deflerent reges, lugerent musæ, omnesq; boni. Argumenta obijciã quibus μισόλουτοι balnea eliminarunt, quamuis non sim nescius nil me tibi φιλάλληλε præstare posse gratius, ac iucũdius. Si quod ex balneo subsidium expectaremus, aluo deiecta illud sequeretur. Galenus.n. tertio regiminis acutorum hæc uerba scripta reliquit, Scias uniuersaliter,

Eusebij aduersus balnea oratio.

Prima ratio Galenus.

quod si balneum administratur ante corporis euacuationem, attrahet ad loca quæ sunt sub hippocondrijs materiam. & quæ sequuntur. Namq; balneum quamuis calidum, crassas materias (quales esse consueuerunt, quæ illic continentur) à uentriculo, intestinis, iecinoris sinu eluere non potest, tum ob distantiam, tum ob lentorem atq; craßitiem. ab alui uero solutione nõ expedit. prodest igitur nunquam. nulla. n. per artem tam exquisita euacuatio fieri potest, quin uirtutis sequatur deiectio. debili uero existente uirtute balneum esse noxium nemo ambigit. Porrò post euacuationem aut natura mouet aut non. Si mouet non eget ope medicaminum, & si egeret alijs à balneo præsidijs siue urinam ciens, siue sudorem iuuare poßet: sin minus aut propria imbecillitas in causa est, aut humoris ipsius ineptitudo. quodcunq; istorum fuerit balneum fieri prohibet. Huc accedit quod omne potestate frigidum uirtuti est inimicum, calori. n. naturali aduersatur, contrariando, deijcitur, extinguitur, mors sequitur. & ut multa simul argumenta conglomeremus, carnis obstruit poros, cutisq;, exhalare humorẽ non permittit. audi Galenum tertio de sanitate tuẽda. Sanè cogit clauditq; tum frigida, tum feruens aqua. hoc ne ipse quidem œdipus soluere posset. causã ergo morbi intus detinet, seruat, cuius & ars & natura nil aliud quærũt quàm interitũ. ad hoc facinoris perpetrandũ complex fit & ipsa humiditas. hæc enim claudit, obstruit, atque obturat, cum sit craßitiei.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Galenus 6. de tuenda sanitate

ueluti

ueluti parens. at enimuero ueluti nõ contenta hoc dã no, aliud parit nõ minus malũ. putredinem auget. om ne enim humidũ (si Ioanni Mesuæ, Auicennæ, Galeno, Aristoteli 4 meteorωn, si ipsi sensui creditur) est ma xime putrefactioni obnoxium. Fructus enim quo humi diores, eo facilius putrescunt. aquæ gutta si in uulnus ceciderit, continuò in saniem conuertitur. aquam esse humidißimã pariter ac frigidam, quis est qui nesciat. quicquid uerò auget putredinem putrida febre lan guẽtibus pestilens est. Nunc ad ea ueniamus incommo da, ad quæ quatenus est actu calida detrudit. Intendit febrem (quæ aliud non est quam calor) accensa uisce ra magis inflammat, ipsaq; bilis ignescit. Etenim fri gidum quandiu est energia calidum, ca lfacit: aer dũ aquarius annum infrigidat, frigidus est: dum cancer æ stuat, calfacit & ipse quod ambit. Constant hæc au thore sensu. Nec desinamus Galenum ad partes addu cere: qui decimo Terapeutices scribit, Quicunq; hecti ca febre laborant, atq; ex ijs precipuè, qui iam mara smode febriunt, modo ijs alia nulla febris nec ex pu trescẽte humore nec ex flegmone sit adiũcta, eos om nes audacter lauabis. Ergo si ex putrescente humore fuerit, lauare non expedit. Colligitur hoc neceßariò ipsius exceptionis natura, quã negatio perpetuo comi tatur. Ad hanc sententiam alludit et illa quæ primo ad Glauconẽ legitur, At qui ex multitudine laborãt, non ita illis mẽbra quãplurimũ fricare oportet, calfacere atq; alligare; à uino uerò et cibis abstinendũ, et balne

Quinta ratio.

Sexta ratio

Galenus.

Septima ratio.

Cõfirmatio Galenus.

is

is etiã si febricitauerint. Hippocrates tertio regiminis acutorũ de balneo loquẽs secundũ antiquã tralationẽ Quãdoq; est rectius ut minuatur usus eius: & quæ sequuntur. Non contemnendus Auicenna, secunda primi nocumenta balnei sic colligit. Facit inquit superfluitates ad membra in quibus est debilitas leuiter descẽdere: & laxat corpus & impedit neruos, & resoluit calorem innatum, & commedendi desiderium deijcit, & coeundi debilitat uirtutem. Tertia eiusdẽ subdit, Hæc eius impedimenta sunt, debilitare cor si multum morati fuerint: & facere syncopen & nauseã, et humores quietos mouere, et eos ad putrefactionẽ præparare, et cum eis ad mẽbrorũ nobiliũ receptacula declinare: ergo ab eis accidunt apostemata in occulto mẽbrorũ et in supficie. hæc ibi. Particulatim uerò loquẽs de balneo prima 4. de cura nothæ tertianæ prohibitũ est, infit, in ea balneũ: facit. n. descẽdere flegma indigestũ, propter illud q, effũditur ad locũ putredinis et permiscet humorẽ malũ cũ putrido: et resoluit subtile et facit remanere crassũ. Rasis inter classicos medicos nõ postremæ notæ uir, prorsus ẽ salubriũ medicaminũ numero explodit, sic scribẽs. dico nõ uidi balneũ febricitãtibus in aliqua dispositiõe eẽ utile: maxime tamẽ ipsa uitare cõsulo in febribus putridis qtũ possibile est. Et in diuisionibus capite de tertiana præcipit, ut in cura tertianæ medicus uino et balneo prorsus interdicat. Eumq; sequuti sunt neoterici penè omnes: Fulginas, Herculanus, Nicolus, Conciliator, Matthæus, Gradius, Dinus, Iacobi, Arnaldus, Sauonarola

Hippocrates.

Auicenna.

Rasis. 16. continentis & in diuisionibus.

omnesq; huius æui quos norim. ij omnes in quæstionibus balnea laudãt:postremo (ut Cõciliator & Nicolus) oppositum suadent. Siquis uerò usus erat tempore Galeni, non idcirco idem nunc conducit: non enim (ut conciliator ait) eadem ratio corporum non uitæ, consuetudinis, aliorumque multorum: omnium rerum uicißitudo est: eadem res uno tempore prodest, alio obest. Huc accedit, quod si renitentibus cæteris soli uellemus uti & male cederet, omnes (ut sunt ad alienam iniuriam propensi) nobis culpæ uerterent: atq; iurarent nos hominem necasse. Nemo compos mentis huic se discrimini obijcere debet. Cum igitur balneum uires exhauriat sensibili caliditate, febrim uiscerumque æstum intendat, humores agitet, abscessuum causa sit: frigiditate itidem essentiali calorem naturalem pessundet, humididitate etiam obstruat, augeatq; putredinem: cum tot tantorumq; uirorum authoritate eius liqueat insalubritas. quotidianoque periculo comprobetur, cum nobis tutius iter per cathartica sit: scyrupis & catharticis utamur. Si qua ergo rationum siqua authoritatum, siqua est consuetudinis uis (quæ legis dubio procul uicaria est) in nostram classem uir modestißime migrato, nobisque suffragatus consule marsupio, umbratilemque istam opinionem reijcito: hisce interpollis Plinij manes ne lacessamus, horumq; peritorum senum sententiæ subscribamus. Dixi. ANTI.. putabam Eusebi præcipuam in te uirtutem esse pietatem: ut nomen indicat ipsum, & experientia com-

Diuersis tẽporibus eadẽ non prodesse.

Conclusio.

pertum

pertum habeo, esse maximam. nunc ambigo utra maior sit, pietas an eruditio: uideris ea iecisse fundamenta opinionis tuæ, ut nullo ingenij acumine, nulla arte dilui poßint. Certe Brāchaleo, cordati hominis esse cē serem suæ assentiri sententiæ. satius enim est honeste cedere quam infœliciter certare. Vtcunque, si adhuc aliter sētis, tuere audacter opinionem tuam: nos etsi ægroti, attentas tamen præbere aures nō grauabimur. Tum nos attoniti penè atque exanimati, quò nos uerteremus nesciebamus: tamē inter illos mentis anfractus cogitare cœpimus, utrum melius esset blande assentiendo honori consulere, ueritate deserta, an pro ueritate ipsa ægrotique uita & barbarissando & blacterādo pugnare. Vicit pietas, cœpitque neceßitas deos facere: loca in mentem reuoco è quibus mutuari aliquid poteram, dispono: deinde de more hæsitans, sic effutire incipio. Tanta est eloquentiæ uis, tantum ualet disserendi acumen (præsul prudentißime, uirique integerrimi) ut nulla ferè sit tam certa & constans mens quin facundiæ armis capi poßit. Nō ab re de Orpheo & Mercurio fabulata est antiquitas, & syrenarum cātus picatis auribus metuit Vlysses: non mentitus est Cicero, scribens disputāte Carneade omnia fuisse ambigua. etenim dum doctus Eusebius inuehitur in balnea, dum flexanima πειθῶ linguā ac labra mouet, uix mihi ipse cōsto: & certe ni argumenta euidentißima, primorum medicorum authoritas atque experientia multos ab hinc annos oppositum demonstrassent, me Oratio.

in

in suā dubio procul sententiā traxisset. Succurrūt & Sileni apud Platonē: quibus docemur ac admonemur in rebus humanis lōge aliud unūquodq; esse q̄ frōte pol liceatur. Præsto est et antrū illud apud eūdē, in quo li gati homines uix rerū umbras prospiciebant. Latet sæ pe ueritas, rationibus fides nō illico adhibēda est, ad examē prius reuocare oportet. Quod si intētis, ut so letis, auribus auscultaueritis, atq; æqua lāce ꝑpenderi tis, spero duce ac auspice paracleto spiritu cognoscetis, tāto orationē meā esse ueriorē quāto sua politior ma gisq; ingeniosa. ANT. Etsi interpellamus parcas rogo: fidimus amore erga nos tuo. Olfacio iam multa & no ua et optima de balneis te dicturū: huiusmodi materiā examussim intelligere opto, et cōsulere uitæ meæ non solū inter morborū angustias cōflictatæ, uerum etiā in trāquillo et quieto portu sanitatis quiescēti, & me exo rāte, q̄ extra limites uagaris, uitio dabit nemo. At e= go, Obtēperabo lubētissime, modo hi probi uiri ne suc cēseant. Annuere illi. Tunc sermonem prosequēs: prius q̄ ad argumenta descendā, quū quorundā testimonio u ti opus sit, uolo inter nos cōueniat Hippocratē, Gale= nū, et post eos Auicēnam esse irrefragabiles, et si quā do res expostulabit, ut citemus Aristotelē: Galenū ue= ro, excepto Hippocrate, præponi omnibus uolumus. est enim fons è quo absq; cōtrouersia hausere omnes, cuius sentētia cōcertantes Arabes suas dirimūt lites: ei aduersari aliud nō est q̄ uniuersā artē subuertere. ei tamē atq; omnibus præferendā ducimus sesui cōcinen tē rationē: non cōtēnentes Paulū, Aetiū, Oribasiū, Ruf=

sũ, Archigenẽ Andromachũ, aliósq; Græcos. ex Latinis Celsũ, C. Felicem, Q. Scribonium, utrumq; Pliniũ, dico Secundũ & Valerianũ, Oct. Oratianũ, Q. Sereũ, & reliquos tot Arabes, tot interpetes barbarolatinos, etiam uulgares ac plebeios, omnes tamen adducere ostentationis esset, utilitatis nullius. adde quod nec breuis ambitus nostri laconismi capere tot posset. Igitur ut sciamus quid sit de quo disputatur, in ipso limine balneum distribuimus in id quod arte concinnatur, & quod natura constat: hoc uero in id quod ex dulci aqua, ut à natura producitur, uel ex salsa, sulfurea, aluminosa, bituminosa, ferruginea, & id genus cæteris. Arte structum aut simplex aut compositum. simplex cuius sola energia aquæ mutata est: compositũ quod aut plantas aliquas, florésue, aut salem, aut nitrum aut sinapi recipit: uel in quo hædorum, iunicum, ueruecum capita bulliendo dissoluta sunt, quo nonnulli ad emaciatos atque consumptos instaurandos utuntur. Hoc Galeni temporibus fornicibus quatuor distinctum erat. Primus hypocaustum siue æstuarium dicebatur: Seneca sudatorium nuncupat, ibi sola ambientis caliditate sudor excitabtiur. Secundus labrum siue lauacrum, quo calida corpus lauabatur. tertio frigida, quarto madorem abstergebant. Hæc ex Galeno, x. Terapeutices. Rursus balneũ hoc Galenus. 3. de sanitate tuenda scribit, scinditur in feruẽs, temperatũ, tepidũ, frigidũ. Nũc altius ordiendo postquam rem tibi gratam facere cognoscimus, in primis disputabimus quàm utilia sint ad

Diuisio balneorum.

tuendam sanitatem, mox ad morbos curandos. Dicimus igitur balneum arte paratum ex aqua potabili ad tuendam bonam ualetudinem esse summum præsidium, siue compositum siue simplex. Illud enim saluberrimum est, quod imminentium morborum pene omnium causam adimit: huiusmodi esse balneum probabimus. intemperiei nanq; absq; materia calidæ, balneũ medebitur sensibiliter frigidum: frigidæ calidum uirtute recepta camemeli, aneti, & consimilium: siccæ tepidum: humidæ calidum, salubrium adhuc plantarum uim spirans. Istæ enim qualitates illis prorsus contrariantur: quæ omnes in balneo (ut inferius clarius elucescet) comperiuntur. Similiter morbos declinat materiales, humores absumens ac destruens qui causæ sũt, & prohibitam transpirationem (ut aiunt) cutem reserans, tollens. Plurima morborum pars euenit, aut ab acribus, mordacibus, fumidis ac fuliginosis excrementis, aut à crudis craßisq; siue putridis siue non putridis: et maximè si cutis obstructa fuerit, ac proinde excrementorum exitus prohibitus. In omni enim nutricatione priusq̃ cibus aßimiletur omni ex parte, corporiq; nutriendo uniatur, dum multiplex fit concoctio, nõ nihil superfluere opus est: quod per diuersos meatus natura salutis prouida excernit ꝑ aluũ, ueßicã, os, nares, aures, oculos, ac cutim, quod postremũ aut sudore fit, aut insẽsibiliter sẽsibiliter tamẽ sordescẽte cute: qs enim nõ uidet si decẽ dies illotus ꝑmãserit, dũ se postea lauat in malluuio turbidã ac sordidã aquã & illuuiẽ eijcit

Sentẽtia

Euidentißimum argumentum.

Quomodo excrementa generentur pulchra speculatio.

eijcit natura paßim seruãdæ uitæ sollicita quicquid su perfluit sordiũ ac putredinis: purũ enim tactũ ab im puro putrescit. huiusmodi igitur excrementa, impedi taq; exhalatio causæ sunt ephemeræ, tertianarũ, quo tidianarum, quartanarum, cephaleæ, scotomiæ, apo plexiæ, comitialis morbi, furoris, anginæ, pleuritidis, catarrhi, calculi, podagræ, et id genus cæterorũ. hinc erisipelata, œdemata, scirri, phimata, psoræ, carcino mata, herpetes, elephantiases, quid non morborum pa rit disposita causa? hæc ita se habere, scio neminem ue strum fugere, qui in propriis istorum morborum ca pitibus legistis, centies denique uidistis, paucas à san guine, innumeras à pituita, à bile excitari. Balneum uerò recludere cutim, crudos concoquere, fuliginosos aeresq; excire, argumento hoc euidentißimo proba tur: omne (licet substantia frigidum) quamdiu est tactu calidum, calfacit, & effectus caliditatẽ consequẽtes in ducit, experientia liquet hoc. ambiens nanq; aer idem subiecto est æstiuo tẽpore & hyberno: hoc tamẽ frige facit, poros astringit, excretionẽ prohibet, cutim ob durat: illo calfacit, aperit, exoluit. Ista cũ sensus testimo nio manifesta sint, nõ ijs opus esse uidetur, que Aristote les, Hippocrates, Galenus, et Auicẽna scribũt, quorũ sẽ tẽtia nõ semel aut bis ista cõfirmare poßẽ. pariter aße rere debemus calfacere aquã quãdiu calet. quod si q s ceruicosus adhuc inficiari uult, is lebeti cũ maxime se ruet digitũ intingat, et neget si calfacit, proprij calfaciẽtiũ effectus sequũtur (quos Ioãnes mesue in canonibus

Diuersi morbi.

Quæ sensu & ratione constant, ho minum au thoritate cõ firmare nõ est opus.

quarto meteorũ Aristoteles, quibus trium medicorum uolumina scatent) reclusio apertioue, excretio, inci-sio atq; attenuatio, concoctio, exiccatio. Hæc omnia ad tactum usq; & uisum ob Diaulum reuocare uoluimus & Sobarum. nam Eusebium eodem loco aduersus me usum esse non sum oblitus. Balneum igitur calidum ob-structio nem reserat, quicquid fuliginosum, fumidum at que acre est excernit, quod crudum est concoquit, idē concoctum exhaurit: auulsis ergo radicibus, quicquid inde morborum accidere poterat, ab humano corpore prohibet. Sed obijciet ingeniosus Eusebius, si crudos concoquit, cur Galenus in febribus humore existente crudo, interdicit balneo? Dicimus huiusmodi cruditatē habere gradus. Galenus intelligit de maxima cruditate, quæ balnei caliditate concoqui non potest. Dignum hoc loco speculatione est, acerbiores succos balneo ad maturitatē deduci posse à medico tuente sanitatem, quā febrem curante.: potest enim uti intensiore caliditatis gradu, qui febricitantibus maxime contrarius est. Hæc aliena fide non egent, sed si in re tam clara testes ex-quiritis, audite in primis Galenũ, 3. de sanitate tuēda sic scribentem, Si probe balneum adhibeas, ipsum quoque apoterapiæ pars est; siquidem duras densasq; partes emollit, excrementum putreq; si quod intus ad cutem hæret, euocat. Eodemq; uolumine, Simili ratione & medij temperamenti aquis esse lauandum, uērum fateor. Ea tamen quæ antea dixerat non omittamus. Dulcium calfactarum aquarum si media temperie sint, uis cali-

da &

Caliditatis effectus.

Obiectio.

Ordines cruditatis esse multos

Galenus. 3. de tuēda sanitate.

da & humida est:sin tepidiores sint, humida & frigi=da:quod si iusto calidiores fient, calida quidem, sed nō perinde humida. & infra. Euenit tamen ex accidente ut aut per halitum digerant humores, aut uires firmēt. & quæ sequūtur. Quarto eiusdē opis. Quoniā ergo du o prima sunt, quibus intentus sit oportet, qui huiusmo=di medebitur affectibus, crudorum siue semicoctorum qui ante sanguinis perfectionem fuerunt, percoctio, et acrium ac mordacium qui secundi sunt & sanguine posteriores æductio: abstinere eos conuenit ab omni ua lido motu, blande uero unctos atque oleo perfrictos perquam suaui lauare balneo, inde in ocio abstinenti aq; habere atq; etiam somno si fieri potest:minime ig norantibus nihil esse, quod æque concoquat ea quæ cō coqui possunt, & malos succos per halitum digerat, sicut somnus post balneū. Cū igitur primo die experti an facile finita laßitudo sit, similiter grauatū hominē cernimus, tum mittendus in balneū secundo etiam die est:tum quiete abstinentiaq; habendus. Aeque uerò & si iterum & tertiò oportere uideris, itidem ieiunum lauabis, quietem ac somnum ipsis lauationibus inter=ponēs. Audire etiā ne pigeat, quid de Primigene Mite lenæo quinto eiusdē lib. scriptum reliquerit. Cum de Primigene audirem, nisi lauaret, omnino febricitare, collegi ratione eum fumida excrementa gignere, quæ transpiratu emitti postularent. Cæterum cum densior cutis esset, quàm ut ea transmitti omnia sineret, colle-cta sub cute calorē excitare. Itaq; balneū huiusmodi
 naturis

naturis utilißimũ esse,nõ ob id solũ quod fumidũ euocet,sed etiã quod humectet,idq; dulci humore. Et inferius, Quin etiã alios quosdã uidimus quibus mordax calor erat similiter ut huic,nõ tamẽ una intermißione balnei febricitabant, propterea quod per sudorẽ excrementa ijs uacuabãtur .post subdit, Itaq; etiã alteri cuidã,cui æq; ac illi mordax calor erat,tãetsi balneũ uno die intermittebat,contigit nõ febricitare,propterea quod nec studijs deditus erat.hæc Galenus. quã alta uoce,quã sonora in sanitate seruanda balneũ celebrat? & præsertim eorũ,qui interdiu noctuq; sese studijs macerant. Erat enim Primigenes, ut ibi Galenus ipse testatur,nemini peripateticorũ sui tẽporis secundus.memini etiam tertio de sanitate tuenda legisse hæc uerba. Nã quoniam à uigiliis & tristitia magis graciles magisq; aridi,ac minus dicto audiẽtes planè cernuntur,siccius existimandum ijs corpus esse redditum eiusmodi affectus partim molli frictione cum multo oleo,partim temperato balneo sanatur &c. Cresceret in immẽsũ oratio si omnia loca recẽsere uellẽ,quibus quã salutaria sint seruandæ incolumitati affirmauit. ea tantum adducamus,quæ quasi anacephaleosim faciens,decimo terapeutices expreßit, Si quis balneũ ingressus non inhorruit,sed remissa est illi laxataq; cutis,huic sanè necessariò prædicta succedent,excremẽtorum uacuatio,æqualis per omne corpus calor,exiguorũ meatuũ rarefactio,densatorũ fusio,et reliqua Inferius hæc itaq; ex õnibus quæ de balneis retulimus,

Quàm utile sit balneum litteratis uiris.

Gracilitas & siccitas balneo curatur.

Gal. x. Terap.

Ex temperato balneo quæ succedant.

una

una ſumma colligitur, quod uacuatur quidẽ quicquid in corpore uel fuliginoſũ uel fumidũ fuit. Cõſiſtũt uero in naturali ſymmetria tum caro tũ ipſa cutis, ſolidarũ partiũ ariditas corrigitur, et calor nõ modo is qui ex lauacro acceſsit, uerum etiam qui prius fuit ex frigidæ uſu ſũmouetur. Eiuſdem libri. xiij. uolumine inquit. Plethora, hoc eſt, plenitudo tum ſanguinis miſsione tũ frequẽti balneo curatur. Ei ſuccinit interpres Auicenna ſecunda primi ſcribens, Iuuamenta balnei ſunt ſomnum facere, aperire, abradere, reſoluere, digerere, & nutrimentum ad cutis ſuperficiem attrahere. & alio capite, Eſt etiã cum balneum reſolutione calfacit, et cũ inuenit nuturimentũ quod nõ fuit digeſtũ, aut inuenit humorẽ frigidũ qui nõ fuit maturatus, illũ digerit, et hũc maturat. et alibi, Qui ſanitatẽ uult cõſeruare, balneũ debet ingredi poſtquã cõcoctũ eſt quod eſt in uẽtriculo et hepate. Hippocrat. 2. de ratione uictus, ſcribit, Dulcis aqua madefacit ac refrigerat, corpus enim humidũ facit. et inde. Calida balnea ieiunum emaciant ac refrigerant, nam calorẽ de corpore et humiditatẽ trahũt. caro autem humido uacua corpus refrigerat: ſaturum uerò calfaciunt et madefaciunt, & quæ ſuperant in maiorem cumulum diffundũt. contrà frigida uacuum corpus calfaciunt, et aliquatenus frigefaciũt, ſaturũ uero ſiccãt, quodq́; eſt frigidũ ſiccitate complent. Non lauari uerò nec ungi humido conſumpto ſiccat. Hæc ſunt noua illa remedia, quæ ſupra mille & quadringentos, immò

Epilogus effectuum quos balneum inducit.

xij. tera.

Auicenna.

Hippocrates.

Balneorum affectus.

Non lauari quid ſequatur.

Antonini thermæ.

duo milia ab hinc annos in maxima celebritate & usu frequentißimo fuerunt. Sed ijs inauditis, nónne solo hoc argumento moueri debent, qui Romæ degunt? quotidie uidēt Antonini Cæsaris aliorūq; thermas, perinde ac unū ex septē orbis spectaculis, tanto sumptu, tanto labore ædificatas, uectis ab ultimis penè orbis regionibus immensis columnis, ut adhuc montes ex quibus erutæ fuerunt, de Romana potentia conqueri uideantur, & mare gemere, quod tam graue ipsum presserit onus. Num arbitrandum, ob delitias ac uoluptates, frugi, sapiētißimūq; imperatorem, cuius tēpore Galenus ipse Romæ florebat, tantum pecuniæ erogasse, tantum studij ac laboris impendisse. quē prōptißimum ad curam corporis. 6. de sani. tuenda Gal. testatur his uerbis. Antoninus enim imperatorū, quos ipsi uidimus, promptißimus ad curā corporis uenit. Et si hæc coniectura non mouet, moueat hæc altera, quod ipse, ipse inquā Gal. quotidie lauabatur: ut Pliniū, ac Cæsares, Homericos proceres, Callimachi Pallada, innumerabilesque illustres ac magnos uiros taceam. φιλολόγους, qui ad centesimum usque annum peruenerunt. hæc insuper ibidē leguntur, Ergo quod ipse facere consueui diebus ijs, quibus uel propter infirmos uisitandos, uel ciuilia negocia, putaui me serius ad balneum accessurum, dicere non grauabor. &c. x. Terapeutices. Quippe simile quiddā nobis accidere uidetur, cum in frigidum solium post balneum ingredimur, ei quod ferro accidit cum tingitur & reliqua.

Antoninum Augustum sanitatis studiosū fuisse

Galenus ipse quotidie se lauabat.

At

At memoratu dignum est quod subdit: Atque huius rei causa ad imbecilla corpora inuenta sunt balnea, quæ ea præcalfaciant, atque ad frigidum solium præparent. Non dißimile quidam faciunt, qui sine balneo frigida utuntur, cum scilicet se ab exercitatione in eam saltu demittunt: siquidem cuiusmodi nobis est balneum, eiusmodi est illis exercitatio, & quæ sequuntur. Nemo igitur ambigat ad seruandam sanitatem balneum docta adhibitum manu saluberrimum eße præsidium. Nec minor eius est uis ad morbos curandos, tũ eos qui mẽbratim affligũt, tum eos qui uniuerso corpori noxam inferunt. Galenus in Cephalalgijs confugit ad balneum. Hippocrates tertio regminis acutorum, balneo lateris dolorem sedat, peripneumonicos curat, quod screatu educendum est maturat, facilem anhelitũ reddit, & sedat dolorem, lenit iuncturas, cutim humectat, lotium cit, capitis grauedinem adimit, & nares emollit. Hæc omnia enarrans Galenus cõfirmat ac probat. idémque Auicenna, Io. Mesue ad fluxum uentris, balneum ad cælum efferunt. ommes in ephemeris febribus commune præsidium balneum esse conueniunt. Scatet balneis totus Terapeutices octauus liber. mementote illic q̃ honeste duos illos medicos solam inediam præcipientes, deluserit, ipse bis in die ægrotum lauans. Recordemur quam acriter decimo uolumine Philippum, & quicunque (pace uestra dixerim) uoluerint esse Phllippo similes, balnea damnãtem increpet. Videtur (inquit) Philippus ignora-

Balnea adĩ imbecilla corpora sse inuenta.

Exercitatio balnei uicaria.

Galenus.

Hippocrates.

Diuersorũ morborum cura per balnea.

re

re q̃ salubris res balneũ sit, et quæ sequũtur. Hecticas uero febres nemo est tã barbare ac praue institutus ex ijs qui aliqd literarũ monumẽtis mãdarunt, quin balneis curet. Vnde ergo irrepsit iste ueternus, ne furorẽ dixerim, medicorũ cerebro, ut balnea ab ægrorũ domibus prorsus expulerint, nec uti aliquo pacto uelint? hoc dicere non erubescã, aliud nõ esse in causa, ut tã paucæ hac tẽpestate hecticæ curentur, q̃ balneorũ neglectũ. Solis enim lacte & testudinis carne, quæ ambo calida sunt, extinguere febrem contendunt. Etenim citra autoritatem quid respondebimus, rebus & naturæ sic argumentantibus. Ephemera & hectica simplices calores sunt. frigida igitur perpetuò remedium erit, si uerum est quod omnis cura fiat per contrarium. Ait enim Galenus xi. Terapeutices, Quippe ipsius frigidæ pota perpetuo est remedium: & decimo, Ac siquidem omnia curiose administrabuntur, tum quo ad balneum, tum quod nutrimenta spectat, utiq; sanandi eum quem marasmus consumit, spes est. Et octauo ex Hippocrate, febris omnis præter naturam est, ideoq; uictus rationem humidam frigidamq; exigit. Si quando igitur uariatur, non ratione febris illud fit, sed causæ: sed de his hactenus. Ad putridas nunc febres descendamus, et ne inanibus fabellis uos detineam, de balneo in huiusmodi morbis sic sẽtimus. Afflictis febre putrida balnea temperata ex aqua dulci arte adhibita prosunt. Sigillatim uero discurrendo dicimus. In exquisitis tertianis (& si raro accidunt) balneo uti uel inter ini-

Prima sententia

tia expedit. In nothis impurisue, non admodum turgen te corpore, simulac concoctionis notæ apparuerint. Si maxima plethora fuerit deiecta aluo, in ijs tamen omnibus uirtutis, & eorum quæ uirtuti ancillantur, assensum postulo, ipsarumq; insuper rerum, quas non naturales uocant. Ex his infero eos, qui solis scirupis & catharticis has febres curare uolunt, exorbitare nimium, atq; abuti arte. Istarum primam dilucidam faciemus hoc modo. De febre putrida in commune & qua putrida est, xi. Terapeutices Galenus accuratissime dißeruit. testis est ipse autor in principio libri sic scribens. Febrium quas putrescens accendit humor, primæ & cætera. Nunc unico contentus formo hoc epicherema. Illud remedium in putridis febribus saluberrimum est, quod febrilem calorem extinguit, & causam multifariam contrariando adimit, huiusmodi balneum est, igitur saluberrimum. Prima antecedentis pars apud eos qui oculis non carent & manibus, probatione non eget: uerum pro his qui solo utuntur auditu, citemus Galenum illic ita nos docentem, Quisquis propositam sanaturus est febrem, hic simul causam eius adimat oportet, & calorem qui ab ea excitatus est refrigeret. hæc ibi. Sed obsecro uos per Christianam pietatem, deposito omni affectu, attentis auribus accipite, quæ decimo eiusdem absolutißimi operis scripsit, Hæc igitur causa est, cur uulgo medicorũ ignotũ sit, et quòd febriũ omniũ, quà febres sunt, proprium remediũ rifrigeratio sit, siue

Tertia.

Quarta.

Hallucinari medicorum uulgus ac plebem, qui solis potionibus omnes putridas curant.

Galenus.

Euidentißimum argumentum.

Galenus.

ue ea talis actu sit, siue potestate. Et quod ali a multa ex accidenti febrem refrigerantia, sunt remedia, de quibus & dictum non nihil in praecedentibus est, & in sequentibus dicetur. Quaedam namque complicatam quodammodo duplicemque facultatem habent, ita ut & prima ratione (seu mauis per se) proficiant & ex accidente: quod genus balneum est, liquet igitur febrem, qua ratione febris est, balneo curari. Ergo & materia exquisitae tertianae, imò colera quatenus talis, eodē medicamine abolebitur. est enim febri consimilium qualitatum ac naturae. At similium cura similis est. Obijcies, materiam excernendam esse, quod febri non contingit. Respondemus temperata caliditate balnei (ut superius demonstratum est) aptissime & citra impendiū euacuari. nullus enim humor facilius per cutim expungitur quàm bilis. Nanque humorum omnium tenuissimum est, suapteque natura à centro ad circunferentiam expanditur, igni in microcosmo similis. Quocirca ad educendam bilem conuenientissima regio est cutis: argumento sunt naturae motus cum particulares, tum communes. Videre licet tertianarū paroxismos semper fermè sudore terminari. ait Auicenna à Galenicis thesauris mutuatus, cum uideris paroxismum incipere cum rigore, et terminari cum sudore, scito esse tertianam communem, id est crisim ipsam frequentius fieri per sudorem quàm per quoduis aliud euacuationis genus. Nec in uerè exquisitis, puris ac legitimis tertianis humoris concoctio expectanda

Balneū prodest per se & accidenter.

Obiectio.

Puram bilem balneo excerni posse.

Prima ratio argumento duplici probata.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

In exquisitis tertianis inter in

expectanda est, ut in alijs. craßities enim & tenacitas humorum, qualitates illæ sunt, quæ impediunt quò minus per cutaneos meatus excerni poßint. concoctio uero bilem craßam reddit ac lentam, ergo ad huiusmodi excretionem magis ineptam. Porrò superius Galenus docuit balneo quicquid acre, fumidum, fuliginosum ex pirare, huiusmodi bilis ipsa est. Quid plura? audimus, uidemus, tangimus quanto quippiam acutius, quanto tenuius est, tanto exire per angustos meatus facilius. Vnde Glauconē suum priori libro sic alloquitur. Balnea uerò ex aqua potabili prosunt, tū quia aliquid bilis educunt, tum quia qualitate sua plurimū iuuant: nam huiusmodi balnea humectant ac potentia refrigerant. & subdit, Atqui balneis admodum delectantur, si bis in die laueris non deliqueris. In ijs nulla de cōcoctione mentio fit. postea sequitur, Si uerò cōcoctionis signa apparuerint, si sæpius laueris, non errabis. Ergo superius intelligit sine concoctione. Confirmant quæ dicit in cura nothæ proximo capite, scilicet, Neq; statim circa initia balneare expedit, sed cū primum coctiouis signa apparuerint: perinde ac diceret non est utile uelut in exquisita, in hac, corpus cum febris incipit, abluere. Certe aliam ob causā dicere Galenus ista non potest, nisi ut quo interstitio nothæ ab exquisitæ cura discrepet, doceat. Ecquænā alia differentia eße potest quā hæc? Formo igitur hoc argumentū. Aliquo tēpore balneum conuenit in legitima, quo nocet in notha. si enim eodē tēpore tūc utriusque

itia abluere confert.
Primum argumentum.
Galenus.
Secundum argumentū
Tertium.
Galenuus.
quartum.
Idem.
Enarratio uerborum Galeni.

materia esset pariter disposita, proindeq; eiusdē qualitatis. in spuria uero post signa cōcoctionis utile est, in exquisitio ergo & post tales notas, & antea. Omnis huiusmodi ratio tēporis ab humoris ipsius aptitudine sumutur, quæ à craßitie, tenuitate, tenacitate, atq; fluxibilitate proficiscitur. Habet tamen quemadmodū & aliæ res, pura tertiana suos gradus, ut una pura, alia purior, alia purißima nominari poßit. ultima inuētu rarißima est, de qua nos loquimur, et si quādo accidit, solius potu frigidæ & dulcis aquæ balneo curatur. Auicenna uerò cum prima quarti, cap. de cura tertianæ puræ præcipit, ut nō nisi post cōcoctionē lauemus, de pura loquitur, tum quia frequētior, tū quia minus hoc modo errabimus. Ego quidem si quid duodecim annis quibus artē exercui medicā, omni adhibita diligentia obseruare potui, uix quatuor puriores tertianas offendi, tantū abest ut purißimas. Sed ad medicorū Homerum reuertamur, xi. de morbis curādis. Itaq; tum maxime eos (id est putrida febrientes) cum fiducia, uel in balneo lauamus, uel ijs quæ habitū rarefaciuut medicamētis utimur, uel aquā frigidā uel uinū ad bibendū damus, cum notas humoris cōcoctiouis cernimus: & infra, Si mediocris est febris, & uires non ualidæ, sed cum notis concoctionis, his qui ita se habent, balneum prodest. inferius, Quare in cura istarum febrium quod licet agendū, ut quæ minus calfaciat, materia deligatur, aut si qua inueniri potest, quæ non calfaciat, (quemadmodum in hoc casu balneum) utiq; ea est petenda

Tertianarū distinctio per gradus

Solutio tacitæ obiectionis

Galenus.

Galenus alijs remedijs balneū præfert.

tenda. Hisce subdit hæc, Si horror loco non acciderit, nullumq; primæ notæ uiscus sit imbecillum, quodue multitudo crudi humoris in primis uenis non contineatur, ex balneis duo hæc ægro compendia accedent, & quod redundantiæ humorum aliquid uacuabitur, & quod multum febrilis caloris transpirabit. Paucisq; interiectis, Quippe balneum totum corpus euacuat tum quod fumidum est ac fuliginosum digerit. Vlterius, In progressu tamen morbi (& loquitur de quacunq; putrida) quo tempore absumpta iam superuacua sunt, et tũ cruda tũ putrescentia concocta, et cataplasmatis relaxantibus et balneis intrepide utare. Quid de his uobis uidetur grauissimi patres? aut à Galeno deficere opus est, aut confiteri in febre putrida certis temporibus ac dispositionibus nihil esse æque salubre ac balneum. Sed iam satis superq; hominum autoritatibus immorati sumus, suauißimo speculationis nectare nunc reficiamus animum. Si quid obstaret quo minus balneum conferret in putridis febribus, esset humoris ineptitudo, at concocta materia non est inepta, impedit ergo nihil. Concoctio enim cum putredinem inhibet, tum eas qualitates remouet, quæ exitui impedimento sunt. namq; quod fumidum est ac tenue crassũ reddit, quod craßũ ac lẽtum, liquat dissecatq; proindeq; disponit ad euacuationẽ. Nec opus esse opinor omnimoda cõcoctione (ut probus quidã senex in cura Cardinalis Barẽsis cõtra nos argumẽtabatur) Queẽadmodũ enim nec natura, nec medici errãt, quãdo semicoctã

Galenus.

Balneũ quæ prohibeant

Balnei commoda.

In nothis et in qualibet putrida cõcocta materia prodesse balneum.

Ratio.

Concoctio quid faciat.

Non neceßũ est materiã esse perfecte cõcoctã

Primum argumentum.

materiam paßim atq; suauiter educunt, illa crisim in plures uices distributam faciens, hic materiam miuentes, sic nec balneo delinquemus, si ad cutem tendentem exceperimus. Obiter hoc dicere audeo, uix semel uidiße catharticum tribui indicijs apparentibus perfectæ concoctionis. Porrò (ut repuerascere bono omine incipiamus, Galeni propositio indefinita est, quæ æquiualet particulari. Cũ enim ait signis concoctionis apparẽtibus, nec omnibus signis dicit, nec perfectæ cõcoctionis. Porrò eo tẽpore educere eam portionẽ potest, quæ prima est, à qua febris ipsa dependet, bilem dico. Ad hæc accedit, quod cum uim habeat cõcoquẽdi, poterit semicoctum humorem concoquere. Si hunc enim non potest, nec aliquem alium. cum ergo mediocriter coctum digerat, & digestum euacuet, quid dici salubrius aut existimari potest? Isti duo termini circa materiam putridæ attingendi sunt, cõcoctio & euacuatio. Nec nos adeo rudes sumus, ut arbitremur quancunq; cruditatem poße concoquere, atque humorum quamlibet quantitatem educere: scimus ex philosophiæ sacrarijs, effectum non sequi, nisi ex iusta proportione uirium causarum suarum. Romanam arcem pugnis aut lapidibus iactis, dirui non poße, quis est qui nesciat? nutantẽ uero ac labantẽ bõbardarũ impetu uiolẽtiaq; nõ admodũ difficile. sic mediocriter dispositum humorem, nec nimium, balneo ad promptitudinem deducere, atq; euacuare rationi consentaneum. Nos morbi Gallici materiam incisam ac dißolutam uirtute balnei

Secundum.

Tertium

Quartum.

Balneum cõcoquit semicrudum.

Solutio tacitæ obiectionis

Theorema

nei uidimus, quæ adeo rebellis, pertinax atq; indomita est, ut perpetuos morbos, saxeaq; tubercula (ut in crea sæpius apparent) parere consueuit. Et si non tam forte id eligā ad tertianā, quod proportione respōdeat, adde q; si eadē decoxero, qbus illi suos cōficiūt scirupos, digerā extrinsecus ut illi faciūt intrinsecus. Et cū materia post cutim latet, lōge aptius et elegātius, caliditateq; intensa, & uim digerendi augebo. effectus enim causæ respondent suæ. Balneum igitur ex aqua potabili quo decet ingenio, & coniectura adhibitum, quod paratum est materiæ excernet, quod semicoctum concoquet. Eadem qualitate cutim recludet, ut preconio autorum nostrorum superius constitit. Aridam calidamq; intemperiem, siue primorum uiscerū, siue totius corporis, ad suam harmoniam reuocabit genuinis natiuisq; qualitatibus. Causas ergo omnes putridæ febris detruncat. tres enim esse non oscitanter è Galenico penu deprompsimus, scilicet, omißis procatarticis, impeditam transpirationem, intemperiem, & putridum humorem. Horū unicuiq; contrariari balneum abunde probatum arbitror. ex quibus omnibus propositum á nobis epicherema, imo epistemonicum syllogismum, acri iudicio uiris, scilicet balneum febrilem calorem extinguere, & causas rescindere,, sic (ut opinor) constat, ut si quis negaret, parmularius esset (quemadmodum apud Fabium orator ille) rationi deniq; ac sensui repugnaret. Si uerò plethora (uti diximus) nimia fuerit, pharmaco prius purgandum censemus. non enim à balneo ultra

Balneo materiam morbi Gallici digeri & euacuari.

Recludit poros.

Tres causæ putridarū febrium.

uires expetere debemus. Quoquomodo se habeat, mollem clysterem semper praeponendum affirmamus, quando alui excrementa, & quae proxima illis, & loco et craßitie ad excretionem balneo facienda inepta sunt.

Conclusio.

Cum igitur in hac tertiana febre non modo concoctionis apparuerint signa, sed cùm clystere, tum pharmaco deiecta aluus sit, eductisq; uentriculo & intestinis, proximioribusq; uisceribus, excrementis atq; humoribus, secundum cutim conditae materiae remanserint, naturaq; expungere illas sudore gestiat, transpiratio impedita sit: refrigeratio maxime necessaria, tum ob febrem tum ob intemperiem, aetas florens sit, tempus anni calidum, nullum ex proceribus uiscerum adeo imbecillum, ut fieri hoc prohibeat, balneum prae caeteris remedijs praesentißimam feret opem, pharmacum uerò maxime noxium ac perniciosum. Quid enim est quod uentriculo, iecinori, capiti, cordi magis officiat quàm huiusmodi medicinae, si mera toxica, medicamina nuncupari possunt? Iam in adagium uenit, medicinam quamlibet naturam sapere ueneni. Praedicant hoc ueteres, recentiores non discrepant, sensus & ratio confirmant. Humores naturae per sudorem excernenti à circunferentia reuocans ad centrum impedimento est, calidam intemperiem auget. Dumq; è longinquis corporis partibus attrahit, nonnihil bonorum qui in propinquioribus sunt, educat oportet. Porrò si humores diuersi sunt, si loca deniq; diuersa, qui fieri potest, ut idem euacuationis genus semper conueniens sit? Nec pharmaca dam

Pharmacorum detestatio.

namus

namus (alioqui utilißima) sed hanc perniciosã frequẽtiam, tumultum istum (pace omnium dixerim) abusum medicaminum. Video paßim reiectis alijs, siue per incuriam omißis ad ea omnes, quos norim, medicos cõuersos. Memini in ægrotum incidiße qui uiginti dierũ spacio, quinque medicorum impulsu, cathartica uorauerat: quod ferreum, quod Adamantinum corpus tantæ non succũbere uiolẽtiæ potuisset? Certe uereor, & doleo quam maxime, ne plures necauerint pharmaca q̃ gula & gladius. & citra cõtrouersiam, existimo, inter alias huius temporis calamitates, hanc esse uel in primis cõnumerandam. O abusum maximum, ò cõmunem perniciem, execrabilem pestem, lõge ipsis febribus peiorem. Testis est ipse humanarum mentium conditor & afflator Opt. Max. Deus, non oblatrandi, non lancinandi causa inuehi in ψευδοϊατρους, sed orationem meam à cãdore atq; pietate totam proficisci. Quis non stomacharetur uidere quosdam sic se ad cathartica contulisse, dedidisse, ut nec Ponthus & Bithinia uniuersusque Oriens radicis barbaræ, Caßiæ, & Scamonei sufficientẽ subministrare quantitatem possint? Excanduit animus, dum ista recordor, nec intra limites me cõtinere possum. ad seria reuertor, de his alias fusius dicturus. Igitur si humanæ uitæ hostis pharmacũ est, si uenenũ, usq; adeo ut paululũ modũ excedẽs necet, aut ad suprema pericula deducat: Aqua corporibus nostris familiarißima, amicißima, ut uel terminos egrediẽs, nocumentũ uix sentiamus. Insuetũ illud, hæc Aquæ laus & cõparatio cum balneo.

 inconsuetis

inconsuetis etiam cõsueta magis, illud ingreditur, hæc forinsecus alterat, illud simulac haustum est corrigi non potest, hæc si obesset, quod ex rigore cognoscitur, citra impendium amouetur. qualitas illius, excepto ueneno, intemperiem auget, febrem intendit: hæc uerò & temperat, et febrem frigiditate sua extinguit. illud naturam mox à sudore, sanitate potiturã, impedit: hæc sic proficiscẽtem adiuuat calfacta. Galenus semel aut bis illud in febribus nominat: atq; laudat hac uniuersa methodus atq; curandi ars scatent. sed quid opus est eam laudare, cuius beneficium nemo non sentit? quæ necessitate, si manum subtraheret, laudari cogeret? hæc nos pia parens uagientes excipit, sordentes abluit, fetorem remouet, uix nati ea assuescimus, mane ac uespere bibimus, carnes elixamus, fercula paramus. quid plura? si aqua humanum corpus magna ex parte cõstat. Thales Milesius, unus ex septẽ illis græciæ sapientibus, aquam principium rerum naturalium esse dixit. non ab re plerique aquam nominari putauerunt, quod ea uiuamus. quando citra suam opem ne unum quidem diem uiuere possimus. Quid igitur familiarius? quod à teneris unguiculis nos comitatur, nascentes non debilitat timemus adulti? Galenus propter imbecilla corpora balnea inuenta scribit, et nos quauis debilitate territi balnea explodimus? Ipse marasmode, hectica laborantes uelut ultimo præsidio, balneis curat, & nos decimo tertianæ die, uix semel deiecta aluo, in corpore cuius tota debilitas à graua

Homines assuetos longe plus aquæ quàm pharmacis.

Thales Milesius.

Galenus.

nine

mine dependet, amicam uim balnei metuimus. cur ista debilitas non deterret potius ab exhibendo pharmaco, quod longe maius requirit uirtutis robur? Cur etiam cruditas, cum non minus requiratur ad soluendam aluum cōcoctio? manifesta hæc sunt & ante oculos posita, aut negare Galenum, Græcosq; omnes, ipsumq; Aristotelem, qui in metaphysicis alijsq; locis explicans quod modis sanum dicatur, balneum semper ponit, ut missa faciam quæ in enciclicis leguntur quæstionibus, rationem deniq; ac sensum: aut nostra confirmari oportet. Cæetrum obiectiones eruditißimi Eusebij (bona ipsius pace) confutandæ diluendæq; sunt, & si ex superioribus, ad fontes eos digitum intenderimus, è quibus omnis huiusmodi ratio hauriri potest. Nec adeo lippus sum, quin uiderim alienā personam sumpsisse Eusebium, dißimulasse quis nescit Glauconem Platonicū, Ciceronianum Antonium in Oratore, & dum eloquentiam damnat, acerrimum eloquentiæ assertorem Ioannem Picum, sapienter imitari uoluisse. Seruata itaq; serie respōdemus. Primæ ratiocinationis uis erat, post alui deiectionem ob uirtutis qui sequebatur defectum, balneum fugiendum esse. Nos liquido monstrauimus non semper medicamine subduxisse aluum oportere. ubi tamen præcedere debet (uti frequētius euenit) si ad artis sigillum paratum fuerit, naturæ gaudium ac quies tantum abest, ut imbecillitas casusq; sequantur. Et si quid eueniret imbecillitatis, nō idcirco detestanda illico balnea sunt. Maxima enim debilitas ea est quæ impe-

Oppositorum locorū dilutio.

dit ablutionem , ac multo magis uentris solutionem. Præclara sententia Galeni est ad hoc spectans xi.curandi methodi hæc scribentis, Si uero nec cõcoctionis habet signa, nec uirtutem ualidam, seruari is plane nõ potest, quominus aut idem lauandus in balneo sit, aut medicamentis ijs que rarefaciant, ungendus, aut uinũ illi dandum, frigidaue offerenda. in quo enim omnino desperata salus est, imprudentis consilij fuerit, apud uulgũ infamare præsidia que multis fuere saluti. etc. Cumq; natura ad cutim pellit, nihil tam expedite succurrit ut balneum. nec illud perpetuò uerum, materiæ cruditatem, aut propriam debilitatẽ in causa esse, quo minus natura manum conferat. si enim hoc esset, nunquam transactis eius statis (ut sic dixerim) horis, ignauæ ac desidis, curanti medico supplendæ uices essent cõtra cõmune illud iactatumq; dogma, Si natura nõ mouerit, moue tu. sæpe enim non impetit aut quia non irritata est, aut siderum non fauet aspectus, quel quia alijs intenta est, uel largiore dietetice impedita, uti sæpe uidimus, aliasq; ob causas. Satius, ut Plinius inquit, naturæ in hoc uoluntatem quærere, quàm rationem.

Plinius libro.35. Tertiæ.

Quod tertio loco ieceras fundamentum, tale est, ut superstrui nihil poßit. nanq; quod potestate frigidũ est, dum febrilis coercet caloris excessum, naturæ amicissimum est, et si ingenitũ sibi esset obstruere, quà tamẽ actu calet, dissecat ac aperit. Gal.. 5. de tuẽ. san. de frigida atq; feruente loqtur, nos uero de mediocri ac tẽpata. illarũ. n. altera innata ui, accidẽter altera strin

git

git dēſatq́;.Eadē eſt et humiditatis ratio,quæ dū ſicci tati,infeſto calori annexæ,repugnat,caliditate aduen-titia atq; accidentaria ipſius aquæ, putredinem auge ri prohibente,ſalutaris admodum eſſe periculo depre henditur.Nec ſinit prudens ac ſagax natura oblato cō trariarum uirtutum remedio , morbum illud in ſuum commodum uertere.ipſa uelut mente prædita diſtribu it,contraria contrarijs opponit, ſecus fruſtra ſimpli cia componerentur,ſi temerè unumquodq; nulloq́; na-turæ regimine operaretur.Cuius uel hoc ſolo, admira bile ingenium,atq; curam uidere licet, quod inciſa ue na is primo ſanguis exeat,qui ater quiue craßior eſt, ad fluxumq́; ineptior.Nec tēperatus calor mali quip piam perpetrat. Galenus eos non lauandos docet pu trida febrientes, quorum aut turget corpus , aut notæ concoctionis non apparent. Nocumenta quæ Hippo-crates,Auicenna , & Galenus etiam ipſe enumerant, omnia ſequuntur ex intemperato balneo,abſque arte, temere adhibito.Quid eſt tam bonū quod temeritas et ignorantia non reddāt peßimum?forma,diuitiæ,uires facūdia abutēti pniciosißimæ ſūt. At mala exiſtimāda non ſunt(ut Fabius inquit)quibus bene uti licet.

Balnea,uina,Venus,corrūpunt corpora noſtra,
Atque eadem faciunt balnea,uina,Venus.

Non tot formulas abluendi, non tot præcepta tradidiſ ſent,ſi quàm maxime utilia non putaſſent. In tertianæ nothæ cura non abſolute prohibet Auicenna balneum ſed non concocta diminutáq; materia. Argumēto ſunt

Quartæ
Quintæ
Naturæ ſa-gacitas,
Sextæ
Septimæ
Ex quo no cumenta ſe-quantur.
Dignum memoria.
Auicēnam prima quar ti,balnea nō dānaſſe.

uerba quæ subdit. ait enim, rationem reddens qua balneo interdicit, Namque balneum facit descēdere flegma indigestum, propter illud quod effunditur ad locū putredinis, & permiscet humorem malum cum putrido, & resoluit subtile & facit remanere crassum. hæc ipse. Igitur si humor concoctus fuerit minutusq;, absurda isthæc non sequentur, quando ex cruditate & multitudine eueniant omnia. Auicennæ consilium est, in notha serius lauandū eße, quàm in legitima, cum eius materia peruicatior duriorq; sit. At uero quid respondeam Rasi eiusq; asseclis, nescio. Pudet dicere in hac arena euidentißime lapsū fuisse, secūq; barbarolatinos (sic enim ipsos isti Gramatici appellāt) qui neglectis præceptoribus, fontibus, exemplaribus & archetypo, ad discipulos, ad tenues, ne sordidos ac lutulentos riuulos dixerim, ad deprauata exempla, sese contulerunt) à Galeno quem imitatur & suscipit defecisse, tot rationibus sibiq; ipsi repugnasse. etenim in diuisionibus in quartanæ cura balneum laudat, quod execratur in tertiana. doleo te respōdere non posse, sed postquam dempta tibi facultas hæc est, respondeant sectatores tui, quiq; in hac causa patrocinātur tibi. Si in quartana cōuenit, q morbus diutinus est cuius materia tanto craßior ac tenacior alijs est, quā to tertianæ tenuior incompactiorque, cur non in colerica febre? nullum quippe hic locum habent distinctiones, nulla tergiuersādi aut subterfugiēdi uia. Vobis uero qui credere possū (Petre, Ebane, nicole alijq;) in hæc

Contra Rasim, & eius sectatores.

Confutatio authoritatis neoteri corum.

hac causa, quos à Raseedoctos, balnea dãnaße prius uideo, q̃ experiri uoluisse. uestra interat barbaris dare leges, nõ accipere. Sed quid quæso istud est quod legimus in uestris monimentis, differentes balnea esse salubria confirmatis, deinde pro uirili uitanda esse consulitis, eadem (ut inquit Seneca) epistola eundem & amicum & inimicum esse scribitis. Pugnant hæc, & simul uera esse non possunt. Nec ij sumus qui nomini ac dignitati uestræ derogare uelimus, uos plurimi sẽper fecimus, ingeniosos uiros, atq; pios existimauimus. Sed Hippocrati, Galeno, rationi denique atque experientiæ adhærere maluimus. utrunque experti sumus, & pharmaca iterare, & post balneum lauare contra receptam à uobis Rasis sententiam, illud non ad uotum hoc felicißime ceßit. uiderunt ista sæpe dilecti discipuli magnæq; spei iuuenes, Leonardus Pomus & Calistus Siculi, ut multos alios missos faciã, qui eadẽ apud nos aluo subducta lauantes obseruarunt. Nec quotidianus hominum usus rerum mutat naturam, sed potius utentem (si malus est) refractarium reddit, malo comparato habitu. Num quia consuetum est odiße bonas literas, cuiuis uel docto ac probo detrahi, nihil non damnari, modo alienum sit, ignauos ac sycophãtas sublimari, philosophos pro nihilo haberi prorsus, ἀτέχνως quatuor & quinq; composita cathartica commisceri, gemmas tritas et aurum ad uorandũ præberi, & id genus sexcẽta: idcirco laudabile est. etenim cũ multa mala sint, una praua cõsuetudo omnia

Secum pugnare neotericorum sẽtentias.

Hominum usus res nõ immutare, sed utentes.

nia superat. Quod uerò assumitis, humana corpora mutata esse, proindeq; nõ conferre nũc, quæ tempore Galeni Alexipharmaca existimabãtur. primo ambigimus an corpora mutata sint. nõ desũt qui putẽt robustiora esse quã olim. sed esto quod ab illo statu declinarint, nil quod nobis repugnet sequitur. nõ .n. eæ rationes uariatæ sunt, è quarũ sinu curatiuã methodũ colligimus. nõne hoc sæculo, ut illo bilis tenuis est, à cẽtro ad circulum mouetur, cutis porosa est, calẽs aqua reserat, liquat, dissecat. frigiditas cum caliditate pugnat et humidũ cũ sicco. naturaq; operatur ac si mẽte præditaesset? præcipuum medici munus est iuuare naturã, omnisq; cura cõtrario absoluitur. Dices corpora esse imbecilliora. At Galenus propter debiliora corpora balnea inuenta esse ait. Dices hodierna ingluuies maior est. corpora crassis lentisq; humoribus magis abũdãt. Nil cõtra ños qui cõcocta materia, aluoq; deiecta si tumuerit, lauandum præcipimus. Quanto plus mihi quã pharmacorũ patronis cõsuetudo faueat, si repeterẽ, pleonasmũ cõmisisse me Valla clamaret. Dãnũ uerò quod seqtur, maloq̃ turpiter lucrari. nec me præterit q̃ belle cõspirẽt, pedariũ agãt, et mulus mulũscabat. semel ab huiusmodi zoilis, thessalis lamiis et momis bellũ probis uiris indictũ fuit. desinẽt oblatrare nũquã, suo potius quã alieno impẽdio. purus ac integer offẽdi non potest. magnũ. beatrũ cõsciẽtia est. nõ deserit Iuppiter Homericus terris et undis agitatum Vlyssẽ. turpissimũ est ob eascausas ab honesto declinare.

Eadem quæ erant olim axiomata nunc esse.

re. Sed iā satis superq; nugatus sum, natiuum uitium non facile rationis imperio coercetur. Etenim quemadmodum hæsitare principio mihi genuinum est, nec arte aut industria diluere hoc poßum, sic ubi nugari incepimus desinere nunquam. receptui cano, uelaq; complico rogans, ut (si libuerit) barbarum ac nebulonem appelletes, impium uerò et iniquum me eße nullo pacto putetis, Dixi. Dia. Iste sermo fuit ualde prolixus, ego partim præ longitudine, partim quia talis modus loquendi non est mihi consuetus nihil intellexi. Sob. Nec ego, etsi intellexißē nequaquam facerem, ut ipse dixit. Euse. pependi ab ore tuo attonitus. hic formosißimus annus, iam redeunt saturnia regna. reuiuiscet medicina, è barbarorumque faucibus eripietur. iam paßim ubiq; bonæ literæ florēt, auctores optimi leguntur, è specu (nescio quo) uideo quotidie prodire uindices nō inertes optimorum studiorum. dij faxint, ut laurum aliquam nanciscantur, sub cuius umbra suauißimi cantus musarum omnium auscultari liceat. Equidē tam uera tua mihi argumēta uidētur, ut repugnātes nō coarguēdos uerbis, sed flagris cædēdos cēseā. tergiuersari impiū est, nō pudet me uictum fateri, doleo q̄ maxime serius eße superatū. Quid. n. homini accidere potest utilius ac gratius, quā ut detersa ignorātiæ caligine bene operandi formula potiatur. ingentes gratias ago, uel relaturus quandoq; si potero, nec aliquis è tuo latere me discedere uidebit āplius. Ant. Cādidißimo (et si noua li cet uti metaphora) aureo

Quod natura inditum est nō facile diluitur.

Nil probis doctrina gratius.

reo mihi signandus lapillo, aut smaragdo hic dies est. Certo scio de me actum fuisse, si ad potionem aliam descendissem. Deus Opt. Max. nostri misertus est. Misericordiæ suæ gratias ago quotquot possum, uobisq; etiam probi ac peritißimi doctores, qui tantū pro mea salute laborem suscipere uoluistis. delectauit modestia probitas, ac pietas omnium. Senum Catoniana grauitas, iuuenis diligentia, humanitas ac pleraq; alia, quæ palato meo mirū in modū satisfaciūt. Vtrinq; acriter certatū est, lauari uolo. famuli parate labrū, audite me dicum. lauabor & sanus (si Deo placet) artem scire aueo modumq;, balneum temperatum quibus cognoscā, frigidæ quis sit usus, ac naturalium. Obseruaui etiam Branchaleo te obiter & quasi per transennam decōposita cathartica dānasse, auri et pretiosorum lapillorum pulueres, qui in usu frequentißimo sunt. Digna quidem intellectu &, nos audiendi desiderio flagramus. BRA. Alias de huiusmodi rebus sermo erit, satagamus nunc sanitatis tuæ. Deinde doctam Neapolim (omnium bonarum artium & scientiarum alumnam) reuersus, ope librorum adiutus, otij mei rationem reddam, non oblitus trium amplißimorum Cardinalium, Cornelij, Campegij, ac doctißimi Parisiensis. ANT. Quod tacite promittis, expectabo. Sed iam parata est mēsa, œconomus dat signum. pulsatur tintinnabulum. mente satis laborastis, dandum est aliquid corpori. interim, ut præcepistis, lauabimur.

FINIS.

